

MAKTABGACHA YOSHDAGI AQLI ZAIF BOLALAR IDROKINI TEKSHIRISH YO'LLARI

Kabirova Zarnigor

QDPI “Maxsus pedagogika” o'qituvchisi

Erkaboyeva Ozoda

RaimjonovaGulsanam

QDPI “Maxsus pedagogika” talabalari

Annotatsiya: Ushbu maqolada aqli zaif bo'lgan maktabgacha yoshdagi bolalarning bilish jarayoni, idrok xususiyatlari, idrokni tekshirish yo'llari, idrokni rivojlantiruvchi didaktik vositalar va metodik tavsfiyalar yoritilgan va maktabgacha aqli zaif bolalar idrokini rivojlantirish texnologiyalarini yoritiladi.

Kalit so'z: Maktabgacha yoshdagi aqli zaif bola, idrok, Idrok operatsiyalari, Idrokni rivojlantirish, Ko'ruv idroki, taktil idrok

Bolalar idroki ular tug'ilgan paytdan boshlab rivojlana boshlagan bo'lsa-da, hayotning birinchi yilining oxiriga kelib u hali ham mukammal emas. Biroq, uning barcha xatti-harakatlari asosida bolaning idroki boshqa psixik jarayonlardan ustun turadi.

Idrok. Idrok operatsiyalari.

Idrokning quyidagi operatsiyalari ajralib turadi: aniqlash, farqlash, aniqlash, tanib olish.

Kashfiyot idrok etish jarayonining dastlabki bosqichidir. Bu bosqichda savolga javob beriladi: "Ob'ekt bormi?".

Diskriminatsiya yoki idrokning o'zi pertseptiv obrazning shakllanishiga olib keladi. Misol uchun, biz ob'ektни idrok qilganimizda, deyarli barcha his-tuyg'ularimiz faollashadi. Vizual analizator rang, shakl, o'lchamni idrok etishga yordam beradi. Ta'm analizatori ta'mni his qilish imkonini beradi. Taktil analizator ob'ektning qattiqligini aniqlash imkonini beradi va hokazo.

Diskriminatsiya ob'ektning tasvirini shakllantirishga olib keladi.

Identifikatsiya yoki taqqoslash - bevosita idrok qilinadigan ob'ektни xotirada saqlangan tasvir bilan aniqlash.

Identifikatsiya - berilgan ob'ektни ilgari idrok etilgan ob'ektlar sinfiga belgilash.

Idrok turlari.

1. Etakchi analizatorga ko'ra:

- vizual idrok etish;
- eshitish hissi;
- hidni sezish;
- teginish hissi;
- ta'mni his qilish;
- kinestetik idrok.

1. Idrokning maqsadlilik darajasiga ko'ra:

- o'zboshimchalik bilan idrok etish, maqsadni idrok etish mavjud bo'lganda;
- ixtiyorsiz idrok, biror narsani idrok etishdan maqsad bo'lmaganda.
- 1. Ko'zgu ob'ektlari:
  - makonni idrok etish - ob'ektning uzoqligi, uning shakli, hajmi, o'lchamini aks ettirish;
  - vaqtni idrok etish vaqt davrlarining (voqealarning davomiyligi, ketma-ketligi) aksidir;

inson idroki (belgilar). - rivojlanish ranglar - farqlash, nomlash, tasniflash;

Shakllarni vizual va taktil idrok etishni rivojlantirish - farqlash, nomlash, tasniflash;

O'lchamni vizual va taktil idrok etishni rivojlantirish - farqlash, nomlash, tasniflash, o'lchamlari bo'yicha taqqoslash;

Vizual idrokni rivojlantirish va fazoviy orientatsiyani shakllantirish va rivojlantirish - tushunish, nomlash, yo'naltirish;

Ob'ektlarning teksturasini vizual va taktil idrok etishni rivojlantirish - farqlash, nomlash va tasniflash;

Ta'm sezuvchanligini rivojlantirish.

Ish turli xil faoliyat turlarida amalga oshirildi:

Sensor idrok bo'yicha maxsus didaktik o'yinlar va mashqlar jarayonida ob'ektlarning fazoviy va sifat xususiyatlarini idrok etishni rivojlantirish va pertseptiv harakatlarni shakllantirishga qaratilgan. Ushbu o'yinlar alohida va alohida o'tkaziladi darslar.

Bolaning ijtimoiy idrokini rivojlantirishga qaratilgan o'yinlar va mashqlar davomida. Ushbu o'yinlar bo'limda keltirilgan bu insonni idrok etishga, uning harakatlari, harakatlari, shu jumladan ekspressiv va mimik, o'zini va uning atrofidagi tengdoshlarini idrok etishga qaratilgan.

Diqqatni rivojlantirish vazifasi: hajmni, barqarorlikni, taqsimlashni, ko'chirishni, diqqatni jamlashni rivojlantirish, ixtiyoriy diqqatni rivojlantirish.

Idrokni rivojlantirish vazifasi: idrok, mazmunlilik, umumlashtirish, yaxlitlik, doimiylik, hajm xususiyatlarini rivojlantirish; rivojlanish in'ikoslar: o'lchamlar, shakllar, ranglar, makon, vaqt, harakatni idrok etish.

Ob'ektning tasvirini shakllantirish uchun zarur bo'lgan xususiyatlarni faol izlashga asoslangan idrokning intellektual jarayon sifatida rivojlanishi.

1. ranglarni farqlash qobiliyatini rivojlantirishga qaratilgan.

— Menga yugur!

O'yinning borishi: Vazoda ko'k, qizil, sariq, yashil bayroqlar mavjud. Bolalar bir vaqtning o'zida bittadan, o'qituvchi - to'rtta bayroqni (barcha rangdagi) oladi.

O'qituvchi bolalarni bayroqlarga qarashni, ularni silkitishni taklif qiladi. (Keyin bolalar o'qituvchi tomonidan ko'rsatilgan vazifani bajaradilar.)

Bayroqlarni tizzangizga qo'ying. Ko'k (qizil, sariq, yashil) bayroqlarni ko'taring. (Nomli rangdagi bayroqlarni ushlab turgan bolalar ularni ko'taradilar.)

Endi men u yoki bu rangdagi bayroqlarni nomlayman. Avval mening bayrog'imga, keyin sizning bayrog'ingizga qarang, agar ularning ranglari mos kelsa, menga yuguring.

Bolalar stullarda o'tirishadi. O'qituvchi ma'lum masofaga uzoqlashadi, bitta bayroqni ko'taradi (qolganini orqasida ushlab turadi) va uning rangini chaqiradi, so'ngra buyruq beradi: "Qizil bayroqlar, menga yugur!" Bolalar uning oldiga yugurishadi, bayroqlarni ko'taradilar, topshiriqni to'g'ri bajarganliklarini tekshiradilar, ularni silkitadilar va o'tiradilar. O'qituvchi ketma-ket barcha rangdagi bayroqlarni chaqiradi va o'yin oxirida barcha to'rtta bayroqni ko'taradi. Barcha bolalar bayroqlarni silkitib, raqsga tushib, uning oldiga yugurishadi.

Murakkablik: o'qituvchi ikkita bayroqni ko'taradi.

"O'q, o'q, aylana"

(Rang Lotto o'yinining soddalashtirilgan versiyasi).

Maqsad: bolalarni ranglarni uyg'unlashtirish qobiliyatini mashq qilish, bilim va rang tizimini mustahkamlashga hissa qo'shish.

O'yinning borishi: Bolalar stol atrofidagi stullarga o'tirishadi, ularning burchaklarida bayroqlar (qizil, ko'k, sariq, yashil) bor. Jadvalning markazida strelkali disk joylashgan bo'lib, uning atrofida to'rtta rangdagi doiralar yotqizilgan. O'qituvchi (o'qni burish).

O'q, o'q, aylana

O'zingizni barcha doiralarga ko'rsating!

Va siz qanchalik shirinsiz

Tezroq ayting

STOP!

Ok bilan ko'rsatilgan doirani oladi va uni mos rangdagi bayroq yoniga qo'yadi. Bolalar o'yin harakatlarini takrorlaydilar.

"Uyingizni oching"

Maqsad: bolalarni ranglarni uyg'unlashtirish qobiliyatini mashq qilish, bilim va rang tizimini mustahkamlashga hissa qo'shish.

O'yinning borishi: Bolalar stullarda o'tirishadi. Har bir stulning orqa tomoniga sariq, qizil, yashil yoki rangli doira yopishtirilgan Qog'ozdan kesilgan bir xil rangdagi kalitlar stolga qo'yilgan.

Pedagog.

Bolalar, turinglar va sizning uyingiz (doira) qanday rangda ekanligini ko'ring. (Bolalar rangni nomlashadi.) Stolga boring va uyingiz uchun bir xil rangdagi kalitni tanlang.

Qaysi kalitni oldingiz? (Bola rangni nomlaydi.)

Barcha kalitlar saralangandan so'ng, bolalar uylarni qulflaydilar (ular "chik-chik" deyishadi) va sayrga chiqishadi.

O'qituvchi: Bir, ikki, uch, to'rt, besh,

Bolalar sayrga chiqishdi. (Ular stullar atrofida yurishadi.)

Ular taqillatishdi, (Ular mushtlari bilan polga urishadi.)

Aylana, (aylana.)

Ular sakrab o'tirishdi. (Ular sakrashadi.)

Bola yurdi

Hamma uyga qaytish vaqti keldi.

Ular stullariga yaqinlashib, uying qulfini ochishadi (ular chik-chik deyishadi) va o'tirishadi. O'yin takrorlanganda, o'qituvchi stullarni almashtiradi.

"Bir stakanda tomchilarni to'plang"

Maqsad: bolalarni ranglarni uyg'unlashtirish qobiliyatini mashq qilish, bilim va rang tizimini mustahkamlashga hissa qo'shish.

O'yinning borishi: Bolalar oldida stolga turli rangdagi kesilgan rangli doiralarni qo'yiladi. Voyaga etgan kishi har bir stakanga har xil rangdagi bir tomchi qo'yadi va o'z harakatlarini talaffuz qiladi: "Men bu stakanga bir tomchi ko'k qo'yaman, biz to'liq stakan bir xil tomchilarni yig'amiz". Spektrning oltita rangi ishlatiladi.

"Piramidani katlayin"

Maqsad: bolalarni ranglarni uyg'unlashtirish qobiliyatini mashq qilish, bilim va rang tizimini mustahkamlashga hissa qo'shish.

O'yin jarayoni:

Variant 1

Turli xil rangdagi to'rtta piramidada barcha halqalar olib tashlangan va patnisga qo'yilgan. Har bir bola bir piramida yig'adi

Variant 2

Bola o'qituvchining iltimosiga binoan tanlaydi qog'oz piramida halqalari. Piramidani qo'yib, u halqalarning rangini mustaqil ravishda nomlashga harakat qiladi.

"To'pni oling"

Maqsad: bolalarni ranglarni uyg'unlashtirish qobiliyatini mashq qilish, bilim va rang tizimini mustahkamlashga hissa qo'shish.

O'yin jarayoni:

Bolalar, bugun bizda bayram bor, keling, guruhimizni bezatamiz. Har bir bayroqni oling (rangli kartondan kesib oling). Endi bayrog'ingizga o'xshash rangdagi sharni oling. Balon va bayroqning rangini ayting. Keling, guruhni bezatamiz.

"Havo sharlari"

Maqsad: bolalarni namunaga ko'ra spektrning oltita rangini tanlashda mashq qilish.

Lug'at: Spektrning oltita rangining nomlari - qizil, to'q sariq, sariq, yashil, ko'k, binafsha.

O'yin jarayoni:

Bolalarimiz bor va bir xil rangdagi iplar. Endi flanelgrafda satrlar paydo bo'ladi spektral ketma-ketlikda vertikal ravishda oltita chiziq, ularning ranglarini nomlash). Va endi biz har bir ipga bir xil rangdagi to'pni bog'laymiz. Bolalar navbat bilan sharlarni bog'laydilar va har birining rangini nomlashadi.

Maktabgacha yoshdagi bolada eshitish idrokining rivojlanishi dunyoning tovush tomoni haqida g'oyalarni shakllantirishni, tirik va jonsiz tabiat ob'ektlari va hodisalarining eng muhim xususiyatlari va xususiyatlaridan biri sifatida tovushga yo'naltirishni ta'minlaydi. Tovush xususiyatlarini o'zlashtirish bolaning kognitiv rivojlanishi jarayonida muhim bo'lgan idrokning yaxlitligiga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Maxsus psixologiya asoslari / Ed. L.V. Kuznetsova. Moskva: Akademiya, 2002. 480 P.
2. Parygin B. D. Ijtimoiy-psixologik nazariya asoslari. Moskva: Mysl nashriyoti, 1971, 256 p.
3. Pevzner M.S. Bolalar oligofrenik. Moskva: 1959. 205 p.
4. Daughter, Husanova Iroda Ulugbek. "LOGOPEDIC WORK WITH DYSARTHIC CHILDREN." Science Promotion 1.1 (2023): 117-122
5. Lazizbek Xaitov. (2020). Bo'lajak logopeda o'qituvchisining ijtimoiy-pedagogik kompetensiyasining mohiyati va tarkibi. Evropa ta'lim fanlari bo'yicha tadqiqot va mulohazalar jurnali,
6. Murodjon, Xovodillayev. "METHODS FOR THE FORMATION OF SPEECH IN MENTALLY RETARDED CHILDREN." Academia Repository 4.10 (2023): 332-335.
7. Xabibullo o'g'li, Xovodillayev Murodjon, and Komilov Otabek Iqboljon o'g'li. "ESHITISHIDA NUQSONI BO'LGAN BOLALARNING ESHITISH IDROKINI RIVOJLANTIRISH TEXNOLOGIYALARI." Science Promotion 2.1 (2023): 28-34.
8. Rakhmonjonovna, Kabirova Zarnigor, Babayeva Azizabonu Hamidjonovna, and Ibrokhimova Sarvinoz Anvarjonovna. "TEACHING SPEECH FORMATION TO PRESCHOOL-AGE DYSARTIC CHILDREN." American Journal of Pedagogical and Educational Research 19 (2023): 52-55.
9. Azizabonu, Babayeva, and Kabirova Zarnigor. "METHODOLOGY FOR CHECKING THE SPEECH OF PRESCHOOL CHILDREN WITH MENTAL RETARDATION." American Journal of Pedagogical and Educational Research 19 (2023): 40-43.
10. Makhmudov, Khurshidjon, and Khovodillayev Murodjon. "THE IMPORTANCE OF INDEPENDENT ACTIVITY IN THE EFFECTIVE ORGANIZATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS." American Journal of Pedagogical and Educational Research 19 (2023): 44-47.
11. Rakhmonjonovna, Kabirova Zarnigor, Havodullayev Murodjon, and Ibrokhimova Sarvinoz Anvarjonovna. "ORIGIN OF DYSLALIA AND WAYS OF ITS ELIMINATION." American Journal of Pedagogical and Educational Research 19 (2023): 48-51.
12. Rakhmonjonovna, Kabirova Zarnigor, and Babayeva Azizabonu Hamidjonovna. "USE OF WORD FORMATION MODELS IN DYSARTHIC CHILDREN." American Journal of Pedagogical and Educational Research 19 (2023): 61-64.
13. Murodjon, Khovodillayev, and Kabirova Zarnigor Rakhmonjonovna. "TECHNOLOGIES OF SPEECH FORMATION IN MENTALLY DEAD CHILDREN 9-13 YEARS OLD." American Journal of Pedagogical and Educational Research 19 (2023): 56-60.
14. Rustam, Khayitov Lazizbek, and Murodjon Khavodullayev. "DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL METHODOLOGICAL TRAINING OF FUTURE DEFECTOLOGISTS." Galaxy International Interdisciplinary Research Journal 11.11 (2023): 547-552.

15. Muradkhan, Khovadillayev. "DEVELOPMENT OF SPEECH IN MENTALLY RETARDED CHILDREN." Galaxy International Interdisciplinary Research Journal 11.11 (2023): 343-347.

15. Rustam, Khayitov Lazizbek, and Murodjon Khavodullayev. "DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL METHODOLOGICAL TRAINING OF FUTURE DEFECTOLOGISTS." Galaxy International Interdisciplinary Research Journal 11.11 (2023): 547-552.

16. Muradkhan, Khovadillayev. "DEVELOPMENT OF SPEECH IN MENTALLY RETARDED CHILDREN." Galaxy International Interdisciplinary Research Journal 11.11 (2023): 343-347.